Paulus Diaconus: două poeme ermetice dedicate Sfântului Benedict

Emanuel GROSU*

Key-words: *Paul the Deacon, Saint Benedict, Schola Palatina, poems*

Abia menţionaţi de Tacitus la vremea sa (istoricul latin le rezervă numai două rânduri în capitolul 40, 1 din *De situ et origine Germanorum*), longobarzii, originari din Scandinavia, au migrat în Europa cândva în secolul I î.Chr. şi, în decursul unui sinuos periplu, au reuşit să supravieţuiască hunilor, să-i învingă pe gepizi în Panonia, iar puţin după jumătatea secolului al VI-lea (568), să invadeze Italia de curând eliberată de sub goţi de Narses, vestitul general bizantin. Permanenţa lor în peninsulă a durat ceva mai bine de două secole, răstimp în care, organizaţi într-un regat autonom sau într-o cofederaţie de ducate, au evoluat către o societate din ce în ce mai civilizată, cu un cod propriu de legi (*Edictul lui Rothari*, promulgat în 643) şi cu o religie conformă canoanelor (de la arianism, preluat probabil de la goţii cu care se înrudeau, s-au convertit la orto-doxia catolică în vremea reginei Teodolinda, ajungând la acea fervoare care le-a îngăduit să fie adevăraţi susţinători ai poziţiei Sfântului Scaun de la Roma în timpul disputei iconoclaste). Poate că ar fi ajuns şi la o adevărată cultură scrisă (de limbă latină, se înţelege, de vreme ce renunţaseră la idiomul propriu în primele decenii care au urmat invaziei în Italia, adoptând latina ca limbă pentru documentele oficiale) dacă vecinătatea cu francii nu ar fi făcut din regatul longobard prima victimă a politicii de expansiune promovate de Carol cel Mare. Începuturi ale acestei culturi pot fi considerate *Edictul lui Rothari*, *Origo gentis Langobardorum* şi scrierile lui Paul (fiul lui) Warnefrit (sau Paulus Diaconus, cum e îndeobşte cunoscut) anterioare căderii regatului longobard, *Historia Langobardorum* fiind scrisă la o dată ulterioară dezastrului.

Operă de maturitate a istoricului, aceasta din urmă descrie parcursul longobarzilor prin Europa, insistând asupra perioadei în care au ocupat Peninsula Italică, şi reprezintă pentru această etnie ceea ce *Historiarum libri decem* a lui Grigore din Tours reprezintă pentru franci sau ceea ce *De origine actibusque Getarum* a lui Jordanes ori *Historia de regibus Gothorum, Vandalorum et Suevorum* a lui Isidor de Sevilla reprezintă pentru goţi, respectiv pentru acele populaţii germanice stabilite în Hispania, lucrări pe care, fără îndoială, autorul longobard le-a avut ca model şi sursă. Faţă de acestea însă, exceptând subiectul, firește, *Historia Langobardorum* se deosebeşte prin perspectiva de abordare (autorul o concepe în prelungirea unei *Historia Romana*, care mergea până la evenimentele din timpul

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România.

BDD-A14976 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:20 UTC)

domniei lui Iustinian şi pe care o scrisese pentru Adelperga, o fiică a ultimului rege longobard, Desiderius, probabil cu intenţia de a dovedi că, cel puţin în peninsulă, adevăraţii şi legitimii continuatori ai istoriei romane erau longobarzii) şi printr-o serie întreagă de particularităţi pe care le-am putea numi stilistice. Una dintre acestea o constituie digresiunile. În paginile lucrării pot fi întâlnite referiri la geografie, mitologie, personalităţi ale epocii, consideraţii referitoare la mişcarea astrelor sau la fenomene naturale etc. E ca şi cum, dincolo de succesiunea liniară a evenimentelor pe care şi-a propus să le nareze, Paulus Diaconus nu rezistă tentaţiei, sau poate o face intenţionat, de a-şi condimenta *Istoria* cu o întreagă serie de adăugiri, al căror unic rol este de a face lucrarea mai doctă şi mai captivantă.

Ne vom opri asupra uneia dintre aceste digresiuni, cea din cartea I, cap. 26: un poem în distih elegiac – *elegiaco metru*, zice autorul – şi un imn în metru iambic arhilohic, ambele închinate Sfântului Benedict de Norcia, fondator al Ordinului Benedictin, din care făcea deja parte şi Paulus (fiul lui) Warnefrit, şi întemeietor al lăcaşului de la Monte Cassino, un loc atât de drag istoricului. După cum declară el însuşi, la baza acestor poeme stau paginile lui Grigore cel Mare – mai exact, cartea a II-a, cap. 1–38 din *Dialoguri*, secţiune dedicată, după cum se ştie, vieţii Sfântului Benedict. Dacă la autorul *Dialogurilor*, datorită modalităţii prozaice de expresie, conţinutul e uimitor de limpede, la Paulus Diaconus cititorul are nevoie de răbdare şi de un adevărat efort de concentrare pentru a descifra sensurile. Şi asta din două motive. În primul rând, pentru că intenţia (deşi nu întotdeauna reuşită) de a reda o întreagă secvenţă într-un singur distih presupune un efort de sinteză care anulează detaliile. Faptul prezentat e redat numai prin ceea ce are mai specific; orice altă adăugire e considerată superfluă şi, prin urmare, suprimată. În al doilea rând, pentru că autorul nu se mulţumeşte cu un simplu distih elegiac: ca exerciţiu de măiestrie auctorială, preferă să particularizeze – prima secvenţă a hexametrului coincide cu ultima secvenţă a pentametrului, ajungându-se astfel la ceea ce, în termeni tehnici, se numeşte „versuri reciproce”. Sigur, nu ne putem aştepta la originalitate şi la poezie autentică de la un autor care a vieţuit într-o vreme când, dincolo de formalismul impus de cadenţa metrică şi de utilizarea aproape mecanică a câtorva figuri de stil, poezia nu mai însemna aproape nimic. Şi nici subiectul ales nu salvează mare lucru în acest sens. Ele trebuie privite în primul rând ca un act de devoţiune faţă de un model de conduită creştină, faţă de autorul primei *Reguli* monastice, pe temeiul căreia s-a întemeiat un nou mod de viaţă comunitară. În plus, poemele lui Paulus dobândesc valoare şi din contextul epocii: sunt încercări ce trebuie subsumate unei renaşteri culturale (cea carolingiană[1]) care conferea activităţii intelectualilor şi, implicit, cuvântului scris o însemnătate pe care o pierduseră demult.

Rezultatul acestui efort? O înşiruire de distihuri ermetice care astăzi nu mai pot fi înţelese fără consultarea paralelă a sursei. În epocă însă, accesul la sensul versurilor era garantat de instrucţia şi cultura lectorului. Iar lectorii erau persoane a

[1] Anunţată în scrisoarea trimisă Adelpergăi, cu care istoricul îşi prefaţează *Historia Romana* (scrisă între 766 şi 774), *Historia Langobardorum* a fost elaborată la Monte Cassino în ultimul deceniu al secolului al VIII-lea, după ce, anterior, în răstimpul cât s-a aflat în Schola Palatina de la curtea lui Carol cel Mare (cca 782–786), Paul Diaconul redactase un *Homiliarius*, o *Expositio in Regulam Sancti Benedicti*, iar la solicitarea lui Angilramnus, arhiepiscop de Metz, o *Historia Episcoporum Mettensium* – pentru a pomeni numai lucrările cele mai importante ale autorului. Unii cercetători însă vorbesc de o adevărată efervescenţă culturală în regatul longobard, anterioară anului 774: cf. Paolo Diacono 2000: 71–72.

BDD-A14976 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:20 UTC)

căror educaţie era una preponderent religioasă. Membri ai Şcolii palatine întemeiate de Carol cel Mare, cititorii de atunci ai poemelor lui Paulus Diaconus trebuie să fi cunoscut pe dinafară *Dialogurile* la care autorul face referire; prin urmare, puteau „gusta" tâlcul distihurilor, transpuse pentru noi într-o formă supărător de ermetică. De altfel, atunci când se hotărăşte să le insereze în textul *Istoriei*, autorul nu uită să menţioneze că abordează un subiect cunoscut: „După cum se ştie..." (*...sicut notum est...*), apoi urmează imediat menţionarea operei lui Grigore cel Mare. E ca şi cum, conştient de efortul său de sinteză, pentru a fi înţeles, autorul face apel la acel public-ţintă care putea descifra versurile. Un apel impersonal, desigur (*sicut notum est*), dar cine putea face parte din acest public dacă nu reprezentanţii Şcolii sau alţi cărturari care, într-un fel sau altul, puteau avea acces la sursa invocată.

Aceste consideraţii vor deveni cât se poate de evidente parcurgând versiunea în limba română a celor două poeme. Înainte însă sunt necesare câteva precizări. Mai întâi, intenţia noastră nu a fost aceea de a respecta cu fidelitate metrul original, fapt, de altfel, imposibil pentru vorbitorii unei limbi care a renunţat la distincţia între vocalele lungi şi cele scurte. Am considerat mult mai important să păstrăm în traducere acele secvenţe recurente care particularizează distihul, alternanţa dintre hexametri şi pentametri substituind-o cu o cadenţă cât de cât uniformă pe parcursul întregului poem. Apoi, ni se pare potrivit ca, pentru cei interesaţi, să indicăm şi originalul (textul a fost preluat de la adresa http://www.oeaw.ac.at/gema/lango%20paulus.htm şi reproduce versiunea stabilită de G. Weiss, publicată în MGH, SS rerum Langobardicarum, Hannovra, 1878): în acest fel, cititorii vor avea ocazia de a confrunta versiunea noastră cu textul latin. În al treilea rând, şi cred că acesta e lucrul cel mai important, fiecare secvenţă din poem e însoţită de o notă de subsol care oferă lămuriri cu privire la acele pasaje din *Dialoguri* la care poemul face trimitere. Suntem convinşi că în felul acesta contribuim substanţial la descifrarea şi înţelegerea textului de către cititor.

> **I. 26.** Tot în aceste zile, preafericitul părinte Benedict a strălucit atât printr-o viaţă plină de merite, cât şi pin virtuţi apostolice, mai întâi la Subiaco, un loc aflat la patruzeci de mile de Roma, apoi în fortăreaţa de la Cassino, numită „Citadela". După cum se ştie, în Dialogurile sale, papa Grigore i-a povestit într-un stil cuceritor întreaga viaţă. Eu însumi, pe potriva puţinătăţii talentului meu, întru cinstirea unui părinte atât de însemnat, am transpus în distih elegiac, una câte una, minunile pe care le-a săvârşit:
>
> De unde voi începe să depăn ale tale triumfuri,/ Noianul virtuţilor tale de unde să-ncep să-l înşir?// Fii lăudat, o, părinte, prin nume văditu-ţi-ai harul;/ Sclipitoare lucire în veac, fii lăudat, o, părinte.// Aplaudă Norcia, tu, un fiu preamărit ţi-e podoabă;/ Un astru lumii ai dat, aplaudă Norcia, tu.// O, tinerească virtute, vârsta o-ntreci prin purtări;/ Întreci şi pe cei mai bătrâni, o, tinerească virtute.// Floarea ta, Paradise, priveşte de sus floarea lumii/ Şi bogăţiile Romei, floarea ta, Paradise[2].// Doica vasul sfărmat, tristă, în poală îl strânge[3],/ Dar veselă-ntreg îl aduce doica vasul sfărmat.//

[2] Detaliile acestei invocaţii sunt preluate din fragmentul de început al cărţii a II-a a *Dialogurilor*.

[3] Grigore cel Mare, *Dialoguri*, II, 1: Sfântul Benedict reface vasul spart din greşeală de doică. Textul lui Grigore cel Mare mai spune că locuitorii din Effide, unde avusese loc minunea, au atârnat vasul deasupra intrării în biserică, spre lauda lui Benedict.

BDD-A14976 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:20 UTC)

Cel cu numele Urbei pe novice în munţi îl ascunde[4],/ Milostenie-şi face cu el cel cu numele Urbei.// Răsună cântările-n peşteri de cei muritori neştiute,/ Doar tu le cunoşti, o, Cristoase: cântările-n peşteri se-aud.// Vântul, zăpezile, frigul, trei ani le-nduri cu-ndârjire/ Iubirea de Tatăl te-ajută să birui frig şi zăpezi.// Frauda nobilă place; din milă să furi nu-i păcat:/ Fu astfel sfântul hrănit de-nşelăciunea nobilă ce place.// Hrana-i ajunsă – iubirea dă semn; cel Rău stă-mpotrivă[5];/ Semn dă credinţa totuşi că hrana-i ajunsă.// Serbează festin după datini cel ce ascultă de Crist[6],/ Hrănindu-l pe cel ce postise, serbează festin după datini.// Întremătoare merinde aduc dând zor porcarii la grotă[7],/ Se-ntorc în inimi ducând întremătoare merinde.// Focul de foc este stins; se-afundă ghimpii în carne[8]:/ Trupul de focul ceresesc, focul de foc este stins.// Tăinuita moarte nedreaptă, iscusit, o dibuie lesne,[9]/ Arma crucii n-o-ndură tăinuita moarte nedreaptă.// Blânde nuiele opresc şi-ndreaptă zburdalnica minte[10],/ Pieirea ce bântuie-o ţin departe nuielile blânde.// Izvor nesecat izvorăşte, din calcare apă se naşte[11],/ Inimi aride irigă: izvor nesecat izvorăşte.// În iazul adânc se afundă unealta desprinsă din coadă[12],/ Spre luciu-apoi se îndreaptă, ieşind din iazul adânc.// Împlinind părinteasca poruncă, e viu cel sub ape ajuns[13]./ Pe apă aleargă un altul, părinteasca poruncă-împlinind.// Drum valul s-aşterne celui ce porunca-mplineşte,/ Neştiutor aleargând, valul i-aşterne drum.// Din unde copile-ai fost smuls, să n-ajungi pradă pieirii,/ Vrednic martor acum tu însuţi ne eşti, o, copile.// Inimi perfide gem sub

[4] *Ibidem*: „cel cu numele Urbei" e un anume Romanus; plecat din Effide, Benedict se îndreaptă către Subiaco. Pe drum se întâlneşte cu Romanus, care, ajutându-l să îşi găsească un adăpost retras, îi va procura pe ascuns, timp de trei ani de zile, cele necesare supravieţuirii. Renunţând la o parte din propria hrană, Romanus i-o ducea Sfântului; pentru că nu putea ajunge la peştera acestuia din cauza locului prea prăpăstios, se folosea de o funie de care fusese atârnat un clopoţel, pentru a-l avertiza pe Benedict.

[5] *Ibidem*: exemplul de dragoste frăţească de care dădea dovadă Romanus nu a plăcut şi celui Rău, care a rupt clopoţelul de pe funie. Până la capătul vieţi sale, Romanus a continuat să îi ofere lui Benedict sprijinul său necondiţionat.

[6] *Ibidem*: un preot din împrejurimi îşi pregătise un bogat prânz pentru ziua de Paşte. Printr-o viziune însă, a fost avertizat că Benedict suferea de foame. Fără să aştepte alt îndemn, preotul a pornit în căutarea Sfântului şi, în aceeaşi zi, au luat prânzul împreună, în peştera acestuia.

[7] *Ibidem*: Paulus Diaconus vorbeşte de porcari (*subulci*), în timp ce la Grigore cel Mare e vorba de nişte ciobani (*pastores* – detaliul e nesemnificativ) care, găsindu-l din întâmplare pe Sfântul Benedict, au luat ca model viaţa consacrată a acestuia. A se nota şi subtila modificare de sens pentru sintagma „întremătoare merinde" (*pabula grata*, în original).

[8] *Ibidem*, II, 2: Benedict învinge ispita trupească aruncându-se dezbrăcat între spini şi urzici. […] *vicit itaque pecatum quia mutavit incendium* – spune Grigore cel Mare.

[9] *Ibidem*, II, 3: ajuns superior al unei mănăstiri la insistenţele călugărilor de aici, Benedict a încercat să le impună o conduită întru totul conformă cu demnitatea pe care o aveau. Fiindcă nu erau dispuşi să accepte o viaţă atât de aspră, călugării au uneltit să îl omoare servindu-i la masă un pocal cu vin otrăvit. Când Sfântul a binecuvântat pocalul făcând semnul crucii, acesta s-a spart. După incident, Benedict s-a reîntors în grota sa.

[10] *Ibidem*, II, 4: Benedict îndreaptă cu lovituri de nuia purtarea unuia dintre călugări care neglija orele de rugăciune.

[11] *Ibidem*, II, 5: Benedict întemeiase douăsprezece mănăstiri; trei dintre ele se aflau în vârful muntelui, motiv pentru care aprovizionarea cu apă era o problemă serioasă. La sugestia Sfântului, călugării au săpat în locul indicat de acesta şi, curând, au dat de izvor.

[12] *Ibidem*, II, 6: protagonistul acestui episod e un got (*pauper spiritu* – „sărac cu duhul", spune Grigore cel Mare). Pus de Benedict să desţelenească o porţiune de teren care se învecina cu un lac, gotul a scăpat unealta în apă; Benedict a luat mânerul uneltei şi l-a scufundat în iaz: unealta s-a ridicat singură la suprafaţă şi s-a fixat în mâner.

[13] *Ibidem*, II, 7: căzut în iaz şi târât în larg de curenţi, călugărul Placidus e salvat de confratele Maurus trimis în grabă de Benedict. După consumarea incidentului, Maurus şi-a dat seama că alergase pe suprafaţa lacului până în locul în care se afla Placidus.

BDD-A14976 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:20 UTC)

imboldul relelor patimi[14]/ În crunta văpaie-a infernului inimi prefide gem.// Hrana corbul o duce din mâini voitoare de bine,/ După poruncă departe funesta hrană o duce.// Trist e sufletul sfânt că duşmanu-i mort prăvălindu-se[15],/ De zelul ortacului trist e sufletul celui sfânt.// Spre Liri, plăcuta, mergând, urmat eşti de oameni de seamă[16],/ De cele cereşti îndrumat, spre Liri, plăcuta, mergând.// Cumplită năpârcă te-nfurii, fără codru rămasă şi-altare[17];/ Pierdut-ai noroadele: cumplită năpârcă te-nfurii.// Fugi nelegiuite ce şezi, marmura las-o pe ziduri[18];/ Porunca sileaşcă-te: fugi, nelegiuite ce şezi.// Cumplită văpaie se vede arzând cu părelnice flăcări[19],/ Dar tu, lucitor lapislaz, cumplita văpaie n-o vezi.// În timp ce se-nalţă zidirea, zdrobit e trupu-unui frate[20],/ Dar nevătămat se întoarce, în timp ce se-nalţă zidirea.// Fapta făcută-n ascuns e dată-n vileag şi gurmanzii[21]/ Prin darul primit; la lumină se văd cele făcute-n ascuns.// Tirane preacrud, e-n zadar a-nşelăciunii tale urzeală[22];/ Oprelişti vieţii tale s-or pune, tirane preacrud.// De Numa clăditele ziduri zdrobite nu fi-vor de duşman[23],/ O vijelie, prezise, strica-va clăditele ziduri.// Eşti aspru de duşman lovit, ca jertfă să n-aduci pe-altar[24];/ Când jertfa ţi-o duci la altar, eşti aspru de duşman lovit.// Tot staulul turmei, se ştie, cedat va fi unei naţii[25];/ Aceeaşi naţie însă clădi-va tot

[14] *Ibidem*, II, 8: invidios pe progresele spirituale ale Sfântului şi pe faima pe care o dobândise, părintele Florentius i-a trimis acestuia o pâine otrăvită. Benedict însă a dat pâinea unui corb pe care obişnuia să îl hrănească, cerându-i să o ducă într-un loc în care să nu poată fi găsită.

[15] *Ibidem*: invidia lui Florentius nu s-a mulţimit cu atât, aşa încât Benedict, pentru a nu pune în pericol viaţa spirituală a confraţilor, a hotărât să plece în alt loc. Abia ieşit din mănăstire, călugărul Maurus l-a înştiinţat că Florentius murise strivit de balconul casei. După cum relatează Grigore cel Mare, Benedict s-a întristat atât de moartea lui Florentius, cât şi de faptul că Maurus, căruia i-a cerut apoi să facă penitenţă, se bucurase de această întâmplare.

[16] Distihul, care se referă la drumul parcurs de Benedict spre Monte Cassino unde urma să întemeieze vestita mănăstire, nu are corespondent în *Dialoguri*.

[17] *Ibidem*, II, 8: „Cumplita năpârcă" e personificarea Satanei: Benedict a clădit mănăstirea de la Monte Cassino pe locul unui codru sacru închinat lui Apollo; în locul altarului sacrificial, a construit o capelă dedicată Sfântului Ioan Botezătorul.

[18] *Ibidem*, II, 9: călugării care lucrau la zidirea mănăstirii nu reuşeau să ridice un bloc de piatră pentru a-l aşeza în zid; considerând că faptul se datora intervenţiei celui Rău, aceştia l-au chemat pe Benedict; după rugăciune şi binecuvântare, blocul de piatră a putut fi urnit şi aşezat în zid.

[19] *Ibidem*, II, 10: sub blocul de piatră a fost găsită statueta unei divinităţi păgâne care a fost aşezată în bucătărie; imediat după, bucătăria a fost cuprinsă de „părelnice flăcări" care nu mistuiau edificiul şi pe care le vedeau numai călugării, nu şi Benedict.

[20] *Ibidem*, II, 11: în timpul lucrărilor de construcţie, un confrate, strivit de un zid care s-a prăvălit peste el, se însănătoşeşte grabnic prin rugăciunile lui Benedict.

[21] *Ibidem*, II, 12: câţiva călugări plecaţi din mănăstire pentru diverse treburi au luat prânzul într-o casă străină, încălcând astfel *Regula*; Benedict a cunoscut acest fapt prin darul clarviziunii şi al profeţiei cu care fusese înzestrat.

[22] *Ibidem*, II, 14–15: tiranul e regele got Totila, iar „înşelăciunea" se referă la faptul că scutierul Riggo, din porunca regelui său, s-a prezentat în faţa Sfântului Benedict susţinând că e regele însuşi. Trucul însă nu a funcţionat, iar regele got a înţeles că Benedict avea darul profeţiei. Tot în această împrejurare, Benedict îi dezvăluie regelui Totila că mai are de trăit zece ani.

[23] *Ibidem*, II, 15: Benedict îi prezice episcopului de Canosa că Roma nu va fi distrusă de barbari, ci se va ruina în timp, măcinată de intemperii.

[24] *Ibidem*, II, 16: un om religios din Aquino, posedat de demon, a fost exorcizat de Sfântul Benedict care l-a sfătuit să nu candideze la ordinele sacre pentru a nu fi din nou pradă puterii celui Rău. Nesocotirea acestui avertisment i-a readus vechile neplăceri şi chiar sfârşitul.

[25] *Ibidem*, II, 17: Benedict îi destăinuie lui Theoprobus că mănăstirea va fi prădată de barbari, apoi adaugă: *vix autem obtinere potui, ut mihi ex hoc loco animæ concederentur*. În continuare, Grigore cel Mare consideră că împlinirea acestei profeţii a avut loc chiar în timpul longobarzilor: *Cuius vocem tunc Theoprobus audivit, nos autem cernimus, qui destructum modo a Longobardorum gente eius monasterium*

BDD-A14976 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:20 UTC)

staulul turmei.// Sclavule, amic al minciunii, şarpele te-a amăgit[26];/ Învins de el nu vei fi, sclavule amic al minciunii.// Minte-ngâmfată să taci, bârfeşti cititorul de gânduri[27]./ Pe toate profetul le vede; minte-ngâmfată să taci.// Foamea cea neagră-i gonită de hrana adusă din cer[28],/ Ba chiar şi din gânduri departe foamea cea neagră-i gonită.// Sunt toţi cuprinşi de uimire: fără trup erai totuşi prezent[29];/ Că îndrumi în vis apărând, sunt toţi cuprinşi de uimire.// Strigată-i porunca: încearcă capăt să pună bârfirii[30],/ Mormintele-n urmă le lasă de-aud strigata poruncă.// Strigată-i porunca: la slujbă le e dat să rămână/ Se întorc la oficiul divin supuse poruncii strigate.// Pământul căscat îl aruncă din sânu-i pe cel îngropat[31],/ La poruncă primit este trupul în sân de pământul căscat.// Perfida dihanie-ndeamnă la zor pe cel care fuge[32],/ Ne'ngăduita cale-i aţine, perfida dihanie anume.// Un rău funest te lipseşte de-a capului mândră podoabă[33],/ Cuvântul însă alungă departe răul funest.// Galbeni sticloşi îi promite celui aflat în nevoi[34],/ Din cer primeşte cel sfânt mulţime de galbeni sticloşi.// Tu, neferice, pielea ţi-o strică venin de năpârcă[35],/ În schimb sănătoasă piele primeşti, tu, cel neferice.// Stâncile dure primesc chiupul de sticlă: nu-l pot sparge[36],/ Neciobitul chiup îl păstrează stâncile dure.// De ce oare teamă îţi e să dărui din vas untdelemnul?/ Iată, preaplin este chiupul; de ce oare teamă îţi e?// De unde leac pentru tine, lipsit de

scimus. Nocturno enim tempore, quiescentibus Fratribus, nuper illic Longobardi ingressi sunt: qui diripientes omnia, ne unum quidem hominem illic tenere potuerunt. În general, în această profeţie se întrevede aluzia la distrugerea mănăstirii de către longobarzi, în 581, şi refacerea ei la începutul secolului al VIII-lea de către Petronax de Monte Cassino, cu sprijinul generos al ducilor longobarzi.

[26] *Ibidem*, II, 18: un călugăr, pe nume Exhilaratus, fusese trimis să aducă două vase de vin. Pe drum, a ascuns unul. Benedict l-a primit pe celălat şi l-a avertizat pe călugăr să nu bea din recipientul pe care îl ascunsese. Înclinându-l prudent, călugărul a văzut ieşind din vasul ascuns un şarpe.

[27] *Ibidem*, II, 20: stând într-o zi la masă, Benedict era servit de un novice; în sinea lui acesta se gândea că nu e un sclav şi că nu se cade să îndeplinească o astfel de slujire. Benedict i-a citit gândul şi l-a scutit de acest serviciu.

[28] *Ibidem*, II, 21: în timpul unei perioade de foamete, într-o zi, călugării au rămas fără pâine; prin rugăciunile Sfântului, a doua zi au fost găsiţi 12 saci de făină la poarta mănăstirii.

[29] *Ibidem*, II, 22: vrând să întemeieze o mănăstire în apropiere de Terracina, Sfântul Benedict i-a trimis pe cei însărcinaţi cu construirea lăcaşului, spunându-le că va veni personal pentru a le indica amplasarea clădirilor. Când călugării s-au plâns că Benedict nu îşi respectase promisiunea, acesta le-a reamintit că le apăruse în vis şi că le dăduse indicaţiile trebuitoare.

[30] *Ibidem*, II, 23: două călugăriţe de viţă nobilă îl tratau cu dispreţ pe călugărul care le oficia servicile religioase; Benedict le-a ameninţat că, dacă nu vor înceta, le va exclude de la Împărtăşanie, însă ele nu au ţinut cont de avertisment. După moarte, au fost îngropate în interiorul unei biserici şi ori de câte ori credicioşii se împărtăşeau, ele îşi părăseau mormântul şi ieşeau din biserică. În cele din urmă, prin intervenţia lui Benedict au fost iertate.

[31] *Ibidem*, II, 24: unul dintre călugării tineri a plecat să îşi viziteze părinţii fără să ceară încuviinţarea lui Benedict. Abia reîntors în ziua următoare, a murit şi a fost îngropat, însă pământul nu i-a primit trupul. După intervenţia lui Benedict, faptul nu s-a mai repetat.

[32] *Ibidem*, II, 25: ispitit de diavol, unul dintre călugări primeşte încuviinţarea Sfântului Benedict de a părăsi comunitatea. Pe drum însă, în viziune îi apare un dragon sau, cum zice Grigore cel Mare: *Qui mox ut monasterium exijt, contra se assistere aperto ore draconem in itinere invenit…*

[33] *Ibidem*, II, 26: vindecarea unui lepros.

[34] *Ibidem*, II, 27: „cel în nevoi" a primit din partea Sfântului nu 12 *solidi*, câţi ceruse pentru a-şi plăti datoria, ci 13.

[35] *Ibidem*: invidiat de un semen, un om a fost stropit de acesta cu o substanţă otrăvitoare care i-a afectat pielea. Sfântul Benedict l-a vindecat atingându-l.

[36] *Ibidem*, II, 28–29: în timpul unei perioade de foamete, un diacon a venit la mănăstire să ceară puţin ulei; Benedict a cerut să îi fie dat şi puţinul ulei care le mai rămăsese, însă economul a refuzat. Benedict a aruncat pe fereastră vasul cu ulei, iar acesta nu s-a spart, astfel încât diaconul l-a putut lua. Prin rugăciunile sfântului, un alt vas s-a umplut cu ulei, într-atât încât a început să se reverse.

BDD-A14976 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:20 UTC)

nădejdea iertării[37]/ Tu, care-ntruna ucizi, de unde leac pentru tine?// O, vrednic de milă bătrân, cazi sub izbirea duşmană,/ Cu-o lovitură-ţi revii, o, vrednic de milă bătrân.// Funii barbare înnoadă nevinovate braţe de crimă[38]/ Dar singure cad de pe mâini, funii barbare ce-nnoadă.// Cel ce semeţ călăreşte ameninţă, glasul ridică;/ Prosternat e acum la pământ, cel ce semeţ călărise.// Umerii tatălui poartă-al fiului trup fără vlagă[39],/ Dar viu e acum cel născut pe-ai tatălui umeri ce-l poartă.// Pe toate le-nvinge iubirea; cu ploaia l-a-nvins ea pe sfânt[40];/ De pleoape departe e somnul; pe toate le-nvinge iubirea[41].// Plăcută prin dreaptă purtare, columba se-nalţă-n tării[42],/ Ajunge-ntr-a cerului patrii, plăcută prin dreaptă purtare.// O, preaales de Dumnezeu, lumea ţi se dezvăluie[43],/ Dai în vileag cele-ascunse, o preaales de Dumnezeu.// O sferă de foc îl cuprinde pe cel ce se-nalţă-n văzduh;/ Mistuit de-o dragoste sfântă, o sferă de foc îl cuprinde.// De faţă-i, de trei ori chemat, părtaş necesar al minunii[44],/ Important prin iubirea părintelui, de faţă-i, de trei ori chemat.// Cârmaci la luptă-ndemnând prin pildă insufli curajul[45],/ Spre arme te-drepţi cel dintâi, cârmaci la luptă-ndemnând.// Potrivite semne a dat, astă viaţă lăsând-o în urmă[46],/ Spre Viaţă-ndreptându-se-acum, potrivite semne a dat.// Neobositul psalmist niciodată chimvalul nu-şi cruţă[47];/ Piere imnuri cântând neobositul psalmist.// Pe cei ce-au fost într-un gând acelaşi mormânt îi cuprinde,/ Egală slavă-i învăluie pe cei ce-au fost într-un gând[48].// Lucitoare potecă se vede, mărginită de facle aprinse[49],/ Spre cer omul sfânt se îndreaptă, lucitoarea potecă urmând.// Spre zidul de stâncă mergând de rătăcire se mântuie[50],/ Rătăcirile-n urmă îşi lasă, spre zidul de stâncă mergând.// Biete stihuri întinde, rugător, slujitorul drept

[37] *Ibidem*, II, 30: Sfântul Benedict exorcizează un călugăr pălmuindu-l. Înainte însă, *antiquus hostis* i se arătase Sfântului sub chipul unui medic veterinar (*in mulo medici specie*) care voia să-şi ofere serviciile comunităţii.

[38] *Ibidem*, II, 31: Zalla, un got arian, îi persecuta pe catolici confiscându-le bunurile. Una dintre victime, nemaiputând suporta torturile, i-a declarat opresorului că îşi încredinţase bunurile Sfântului Benedict. Ajunşi în faţa acestuia, legăturile bietului om s-au dezlegat singure sub privirea Sfântului. Miracolul l-a făcut pe Zalla să se prosterneze în faţa lui Benedict.

[39] *Ibidem*, II, 32: Benedict învie din morţi un fiu de ţăran.

[40] *Ibidem*, II, 33: întâlnirea dintre Benedict şi Scolastica: pentru a-l împiedica pe fratele ei să se întoarcă în acea noapte la mănăstire, Scolastica a cerut prin rugăciune să se dezlănţuie furtuna. În dimineaţa următoare, Benedict s-a întors la mănăstite împreună cu sora sa.

[41] Secvenţa e împrumutată de la Vergilius, *Bucolice*, X, 69.

[42] *Ibidem*, 34: la câteva zile de la evenimentul abia relatat, Benedict vede sufletul sorei sale înălţându-se la cer, sub forma unui porumbel. La dorinţa sa, Scolastica a fost înmormântată la Monte Cassino.

[43] *Ibidem*, II, 35: în timpul unei viziuni nocturne, Benedict vede sufletul episcopului de Capua, Germanus, înălţându-se la cer, învăluit într-o sferă de foc.

[44] *Ibidem*: "martorul necesar al minunii" e Servandus, abatele unei mănăstiri din Campania, pe care Benedict îl strigase de trei ori pentru a asista şi el la viziune.

[45] *Ibidem*, II, 36: se face aluzie la *Regula* monastică a Sfântului Benedict.

[46] *Ibidem*, II, 37: printre semnele prin care Benedict şi-a prevestit moartea, Grigore cel Mare menţionează şi faptul că, cu şase zile înainte de a muri, a cerut să i se deschidă mormântul.

[47] *Ibidem*: referire la faptul că Benedict a murit în timp ce se ruga.

[48] Benedict şi Scolastica au fost înmormântaţi în acelaşi loc la Monte Cassino, în capela Sfântului Ioan Botezătorul.

[49] *Ibidem*: viziunea a apărut mai multor călugări, anunţându-le moartea lui Benedict.

[50] *Ibidem*, II, 38: miracolul însănătoşirii unei femei nebune s-a petrecut, zice Grigore cel Mare, *nuper* (de curând), adică în vremea sa. În încheierea cărţii dedicate Sfântului Benedict, interpretând un pasaj biblic, autorul *Dialogurilor* afirmă că Duhul Sfânt purcede şi de la Fiul.

BDD-A14976 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:20 UTC)

daruri;/ Exilat[51], sărac şi bicisnic, biete stihuri întinde.// Rogu-te fie-ţi pe plac, călăuză a căii spre ceruri,/ O, Benedicte părinte, rogu-te fie-ţi pe plac.

Am compus chiar şi un imn în metru iambic arhilohic în care sunt redate toate minunile aceluiaşi părinte[52]:

O, fraţi cu sufletul vesel,/ Veniţi să cântăm împreună,/ Să gustăm bucuria acestui/ Preaminunat festin,// În care Benedict călăuză,/ Părinte, pe apriga cale/ Se-nalţă la cerul de aur,/ A trudei răsplată primind.// Luci ca o stea apărută/ S-alunge lumeştile neguri./ Chiar şi la capătul vieţii/ Urî ce-n lume-a-nflorit.// Făcător de minuni fără seamăn,/ Inspirat de flacăra sfântă,/ Distins prin fapte măreţe,/ Prezise ce-apoi s-a-mplinit.// Pentru-a hrăni pe mai mulţi,/ A lipit pentru grâne copaia./ Dorind o mică chilie,/ Domolit-a focul prin foc.// Cupa cu-otravă a frânt-o,/ Din cruce făcându-şi o armă./ Strunit-a mintea pribeagă,/ Blând pedepsind-o în trup.// Izvorul ţâşneşte din stâncă,/ Din lac unealta e scoasă./ Pe apă păşeşte supusul./ C-o haină-un serv e salvat.// Vădită-i ascunsa otravă,/ Zburătoarea-mplineşte porunca./ Prăvălirea-i striveşte duşmanul./ Furios asprul leu se retrage.// Neclintita stâncă-i uşoară./ Rugul părelnic dispare./ Sănătos se face infirmul,/ Ştiută-i vina ascunsă.// Eşti prins, viclene cârmaci,/ Gonit eşti, nedrepte stăpân/ Ştiute-s cele ce vin/ Nu dăinuie tainele-n suflet.// Se clădesc în vis temeliile./ Pământul pe mort nu-l primeşte./ Cel Rău pe fugar îl opreşte./ Cerul îi dăruie banii.// Ulciorul de stânci nu se sparge,/ Din chiup se revarsă uleiul./ Privirea deznoadă nojiţe./ Cei morţi la viaţă învie.// Uriaşa putere-a luminii/ De ruga sorei e-nvinsă,/ – Puterea ne creşte cu dragostea-mpreună[53] – / Ce-o vede la ceruri mergând.// Străluce-n noapte o lumină/ Neştiută ’nainte în veac,/ În ea toată lumea se vede/ Şi sfântul de flăcări purtat.// Între aste minuni, străluci/ În dulci cântări ca nectarul/ Şi vieţii sfinte o cale/ Pentru novici a-nsemnat.// Al fiilor vajnic cârmaci/ Ajută suspinului turmei,/ În bine sporească, răul să-l teamă/ Şi să-ţi urmeze pe cale.

Îmi face plăcere să redau pe scurt ceea ce fericitul papă Grigore nu a inclus deloc în prezentarea vieţii acestui preasfânt părinte. Aşadar, străbătând, inspirat fiind de Dumnezeu, de la Subiaco până în acest loc în care odihneşte, cam cincizeci de mile de cale, a fost însoţit, zburându-i împrejur, de trei corbi, cărora obişnuia să le dea de mâncare. Şi până când a ajuns în acest loc, la orice răspântie i-au apărut, sub chipul unor bărbaţi tineri, doi îngeri care i-au arătat încotro să o apuce. În acest loc îşi avea pe atunci sălaş un slujitor al Domnului, căruia i s-a trimis cuvânt din cer:

„Ai grijă de aceste locuri; un alt prieten se află aici”. [...]

După ce am povestit în grabă acestea, căci nu se puteau trece cu vederea, să ne întoarcem la subiectul istoriei noastre.

Concluzii

Parcurgând traducerea sau chiar textul original al poemelor, cititorul de astăzi constată că fără consultarea sursei sau în lipsa unui aparat de note explicative nu

[51] Ar putea fi dovada faptului că această primă carte sau cel puţin acest poem a fost compus în timpul şederii istoricului la curtea lui Carol cel Mare, între 782 şi 786.

[52] Imnul reia toate minunile prezentate în poemul de mai sus. Prin urmare, simpla comparaţie ar putea lămuri sensurile versurilor.

[53] Versul sintetizează comentariile lui Grigore cel Mare din *Dialoguri*, II, 33. Dată fiind precaritatea metricii, se poate presupune o încercare nereuşită a copistului de a substitui un vers pe care, probabil, nu l-a înţeles.

BDD-A14976 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:20 UTC)

poate descifra sensurile versurilor. Cu siguranţă, lucrurile nu stăteau astfel în epocă. Şi asta deoarece auditoriul (lectorii) poemelor era mult mai redus, constituit din reprezentanţi ai Şcolii Palatine sau din cărturari care, dacă nu cunoşteau *Dialogurile* lui Grigore cel Mare, aveau un acces facil la această sursă; e posibil chiar ca sursa la care se trimite să fi fost inclusă între lecturile obligatorii (alături de Biblie, desigur) pentru cei care înţelegeau să se dedice activităţilor intelectuale de o anumită ţinută. Altminteri, pare cu totul ilogic acest exerciţiu de dibăcie în care ermetismul riscă să devină insolubil.

Bibliografie

Ediţii ale operei *Historia Langobardorum*

Paolo Diacono 1998: *Historia Langobardorum*, trad. di Amedeo Giacomini, commenti storico-critici di Elio Bertolini, Udine, Casamassima libri.

Paolo Diacono 2000: Paolo Diacono, *Storia dei Longobardi*, testo latino a fronte, introduzione di Bruno Luiselli, trad. e note di Antonio Zanella, Milano, Biblioteca Universale Rizzoli.

Paul Diacre 1994: Paul Diacre, *Histoire des langobards*, trad. de François Bougard, Turnhout, Brepols.

Paul the Deacon 1974: Paul the Deacon, *History of the langobards*, trad. by William D. Foulke, Philadelphia, Penn, University Press.

Paulus Diaconus 1878: Pauli Diaconi *Historia Langobardorum*, G. Waitz (ed.), MGH, *Scriptores rerum Langobardicarum et Italicarum*, Hanovra.

Paulus Diaconus 2011: Paulus Diaconus, *Istoria longobarzilor*, ediţie bilingvă, trad., notă introd., tabel cronologic, note şi postfaţă de Emanuel Grosu, Iaşi, Editura Polirom.

Lucrări de specialitate

Ambrosini, Zerbi 1988: Annamaria Ambrosioni, Pietro Zerbi, *Problemi di storia medioevale*, Milano, Vita e Pensieri.

Barbero 2000: Alessandro Barbero, *Carlo Magno. Un padre dell'Europa*, Roma, Bari, Laterza & Figli.

Bianchi 1953: Dante Bianchi, *Di alcuni caratteri stilistici della Historia Langobardorum di* ***Paolo Diacono***, in „Memorie Storiche Foroiuliensi", XL, p. 23–58.

Bonnet, Decastoire 1996: Cristian Bonnet, Christine Descatoire, *Les Carolingiens et l'Eglise VIIIe–Xe siecle*, Paris, Editions Ophrys.

Brown 2002: Pete Brown, *Întemeierea creştinismului occidental. Triumf şi diversitate (200–1000 d.Cr.)*, trad. de Hans Neumann, Iaşi, Editura Polirom.

Cardini 2002: Franco Cardini, *Carlomagno. Un padre della patria europea*, Bologna, Tascabili Bompiani.

Gatto 2003a: Ludovico Gatto, *Gli imperi del Medioevo*, Roma, Newton & Compton editori.

Gatto 2003b: Ludovico Gatto, *Storia universale del Medioevo. Tra la spada e la fede; dieci secoli di storia dall 500 al 1500 d.C.*, Roma, Newton & Compton editori.

Gilson 2005: Etienne Gilson, *Filozofia în Evul Mediu. De la începuturile patristice până la sfârşitul secolului al XIV-lea*, traducere de Ileana Stănescu, Bucureşti, Editura Humanitas.

Jarnut 1995: Jörg Jarnut, *Geschichte der Langobaeden*, trad. it. de Paola Guglielmotti, *Storia dei Longobardi*, Torino, Einaudi (Stuttgart, Berlin, Köln, Mainz, W. Kohlhammer GmbH, 1982).

BDD-A14976 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:20 UTC)

Le Goff 2005: Jacques Le Goff, *Evul Mediu şi naşterea Europei*, traducere de Giuliano Sfichi şi Marius Roman, Iaşi, Editura Polirom.
Montanelli, Gervaso 1999: Indro Montanelli, Roberto Gervaso, *Storia d'Italia*, vol. V, Fabri Editori, Milano, RCS Libri S.p.A.
Musset 2002: Lucien Musset, *Invaziile*, vol. I, *Valurile germanice*, trad. şi note de Ecaterina Lung; vol. II, *Al doilea asalt asupra Europei creştine (sec. VII-XI)*, trad. de Ovidiu Cristea, Bucureşti, Editura Corint.
Platon, Rădvan, Maleon 2010: Al.-Florin Platon, Laurenţiu Rădvan, Bogdan-Petru Maleon, *O istorie a Europei de Apus în Evul Mediu*, Iaşi, Editura Polirom.
Riché 2003: Pierre Riché, *Europa barbară din 476 până în 774*, trad. de Irina Cristea, Bucureşti, Editura Corint.
Riché, Le Maitre 2000: Pierre Riché, Philippe Le Maitre, *Invaziile barbare*, trad., cuvânt înainte şi note de Ecaterina Lung, Bucureşti, Editura Corint.

Paul the Deacon: Two Hermetic Poems Dedicated to Saint Benedict

It is impossible to understand or translate the two poems that Paul the Deacon dedicates to Saint Benedict – which he inserts in his *Historia Langobardorum*, I, 26 – without consulting, in parallel, the source (indicated by the author himself: Gregorius Magnus, *Dialogi*, II, 1–38). Beyond the formalism imposed by the metrical cadence and by an almost mechanical use of certain stylistic devices, the author's visible intention is to render an entire episode within a single distich. This involves a remarkable synthesizing effort that annuls all details: facts are rendered only through their most specific aspects; all additions are considered superfluous, thus being eliminated. The hermetism of these poems is a consequence of the author's specific target-public: educated people, who were familiar with the theme or who could access the source easily.

BDD-A14976 © 2014 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:54:20 UTC)